

*Илияна Димитрова**

ЗА НАЦИОНАЛНОСПЕЦИФИЧНАТА СЕМАНТИКА НА ЛЕКСИКАЛНИ ЕДИНИЦИ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК, СВЪРЗАНИ С ХИТРОСТТА

Iliyana Dimitrova

ON COUNTRY- AND LANGUAGE-SPECIFIC SEMANTICS OF BULGARIAN LEXICAL TERMS RELATED TO BEING SLY/CUNNING

This paper examines the country- and language-specific perception of Bulgarian lexical terms related to being sly/cunning. The experimental method of the study is based on semantic analysis and survey. The analyzed phrases and words show that the Bulgarian lexical terms related to being sly/cunning have mainly positive connotations in the Bulgarians' perception and mentality.

Keywords: Bulgarian linguistic picture of the world, being sly/cunning, mentality

Настоящата статия разглежда лексикални единици в българския език, свързани с хитростта. Експерименталната постановка на изследването се базира на семантичния анализ и полустандартизираната анкета. Анализираният езиков материал от направеното експериментално изследване показва, че посочените езикови единици, свързани с хитростта, са предимно с положително конотативно значение в мисленето на представителите на българската лингвокултура.

Ключови думи: българска езикова картина на света, хитрост, манталитет

Въпросът за отношението на представителите на дадена лингвокултурна общност към хитростта е интересен, тъй като разкрива определени националноспецифични особености в начина на възприемането на света, в мисленето, в манталитета. Известно е, че в българския език думата *хитър* е пример за семантично-стилистична енантисемия (вж. Крумова-Цветкова и др. 2013: 538). Това означава, че лексемата е развила две взаимно противоположни конотативни значения, чийто емоционален признак би могъл да бъде както с положителна, така и с отрицателна оценъчност.

Тази антонимична многозначност на лексемата *хитър* може да се наблюдава още в речника на Н. Геров, където думата *хитър* е представена с две противоположни значения – ‘умен, разумен, ловък, изкусен, мъдър, майсторски’, но и ‘дяволит, лукав, зъл’ (Герев 1904: 516, 517). Можем да проследим контраста в значенията на *хитър* в речниковите статии за тази лексема и в други тълковни речници на българския език (вж. БТР 1955: 924; РСБКЕ 1959: 564; БТР 1973: 1079; БТР 1994: 1041; БТР 2013: 1041).

Многозначността по принцип не би трябвало да води до объркване в съзнанието на носителите на езика при възприемането на реч, тъй като „в процеса на перцепция на реч (при слушане или четене) ние възприемаме думите в контекст, който насочва към точно определено значение“ (Стоянова 2021: 70). Интересен е случаят обаче при появата на антонимична полисемия, каквато е същността на енантисемията. В тези случаи бихме могли да наблюдаваме известно затруднение в процеса на възприемане на реч. Така например в изречението *Като интелигентен, възпри-*

* **Илияна Димитрова** – гл. ас. д-р, катедра „Съвременен български език“, Филологически факултет, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, iliyana.dimitrova@ts.uni-vt.bg.

тан и хитър го описва учителят му по история и география... (в-к 24 часа, 2022¹) остава неясен търсеният от автора на статията смисъл, закодиран в думата *хитър*. В това изречение значението на тази лексема би могло да бъде осмислено както отрицателно (напр. нечестен, непочтен, лукав, безскрупулен, коварен, подъл), така и положително (напр. изобретателен, далновиден, находчив, умен). Когато става дума за морална характеристика на човек, изясняването на смисъла на лексемите, които описват индивида, е от особена важност, тъй като те биха могли да го поставят или в положителните, или в отрицателните категории на нравствеността.

Целта на настоящото изследване е да се опита да разкрие конотативното значение на лексикални единици в българския език, свързани с хитростта. По този начин се надяваме да хвърлим известна светлина върху въпроса дали въпреки вътрешнословната антонимия на някои от тях можем все пак да забележим превъзходство на едно от двете значения в съзнанието на езиковата личност. С други думи, ще се опитаме да разкрием какво качество е хитростта в системата от ценности на представителите на българската лингвокултурна общност – по-скоро положително или по-скоро отрицателно.

Както Ю. Стоянова отбелязва, конотативното значение се свързва с „функционално-стилистичните, експресивно-емоционални, субективни аспекти на значението, представящи нагласите на носителите на езика към означеното от думата“ (Стоянова 2021: 29, 74). В лексикологията конотацията се възприема като „прагматичната характеристика на думата“ (Крумова-Цветкова и др. 2013: 414), тъй като именно конотативното значение съдържа националноспецифичния смисъл, закодиран в лексемите на даден език – оценка за моралните норми, информация за ценностната система (за културната конотация като връзка между език и култура вж. Сарлов, Буров 1988: 103; Апресян 1995:159; Маслова 2001: 51).

Експерименталната постановка в настоящото изследване се базира на семантичния анализ и полустандартизираната анкета (т. е. част от въпросите в анкетната карта са отворени), направена със 100 респонденти (71 жени и 29 мъже) – носители на българския като първи език. 74% от респондентите са на възраст между 18 и 25 години, 11% са на възраст между 26 и 33 години, 8% са между 34 и 40 години и 7% са на възраст над 40 години. Анкетната карта съдържа 16 въпроса, които целят да проверят по какъв начин носителите на българския език разбират значението на отделни езикови единици, свързани с хитростта.

Първите два въпроса от анкетната карта са базирани на широко прилагания в психолингвистиката изследователски метод на словесните асоциации (по-подробно за словесните асоциации вж. Стоянова 2021: 29). В първия въпрос асоциациите са извлечени на принципа на близост между значенията на думата стимул и думата реакция, т.е. търси се синоним на думата стимул. Във втория въпрос асоциациите са извлечени на принципа на противоположност на значенията, т.е. търси се антоним на думата стимул. Респондентите са помолени да изберат дума синоним на *хитър* (срв. „Ако трябва да изберете само една дума синоним (дума близка по значение) на прилагателното „хитър“, коя дума бихте избрали?“) и дума, която е антоним на *хитър* (срв. „Ако трябва да изберете само една дума антоним (дума противоположна по значение) на прилагателното „хитър“, коя дума бихте избрали?“)

Когато избират **синоним** на думата *хитър*, 59% от респондентите избират дума с негативна оценъчност (напр. *лукав, подъл, нечестен, коварен, подмолен*) и 41% избират дума с позитивна оценъчност (напр. *умен, остроумен, умел, ловък, проникателен, изкусен, прозорлив, досетлив, оправен, сръчен*). Когато избират **антоним** на думата *хитър*, 50% от респондентите посочват дума с позитивна оценъчност, което означава, че качеството *хитър* не е добре оценявано в системата от ценности (някои от посочените антоними на думата *хитър* са: *мъдър, честен, умен, добър, чистосърдечен*). За 48% от респондентите антонимът на *хитър* е дума с негативна оценъчност (напр. *глупав, наивен, непрозорлив, лекомислен, смотан, прост, недосетлив, плиткоумен, немислещ, несъобразителен*), което, от своя страна, означава, че прилагателното *хитър* е добре оценявано в

¹ „Прекалено добрият“ Никола Минчев, който от жертва стана символ на борбата срещу опозицията (24chasa.bg) [19.06.2022].

системата от ценности. 2% от респондентите се затрудняват да посочат дума антоним на *хитър* и не дават отговор на посочения въпрос.

При следващите два въпроса от анкетната карта думата *хитър* вече е поставена в контекст и респондентите отново са помолени да я заменят с дума, която мислят, че е най-подходяща. **Първият контекст** е положителен (срв. *Ако трябва да замените прилагателното „хитър“ в изречението по-долу, с коя дума бихте го заменили: „Като интелигентен, възпитан и хитър го описва учителят му по история и география“*), а **вторият контекст** – изцяло отрицателен (срв. *Ако трябва да замените прилагателното „хитър“ в изречението по-долу, с коя дума бихте го заменили: „Безцеремонен, хитър и нахален се оказа този човек“*). 84% от респондентите заменят думата *хитър* в първия контекст (който е позитивен) с дума с позитивна конотация (напр. *прозорлив, умен/разумен/остроумен, находчив, изобретателен, изкусен, досетлив, иновативен, ловък, осъзнат, интелигентен дори честен*). 16% избират да заменят *хитър* с дума с негативна оценъчност (напр. *коварен, дяволит, лукав, нахакан, тарикат*). Вторият, негативният контекст провокира 90% от респондентите да заменят *хитър* с дума, която носи негативна оценъчност (напр. *лукав, подъл, безскрупулен, нечестен, коварен, непочтен, груб, нагъл, безочлив, невеж, подмолен, нагаждач, глупав, егоистичен*), а 10% избират дума с позитивна оценъчност (напр. *умен, ловък, пресметлив, изобретателен, оправен*).

Следващите два въпроса от анкетната карта целят да разкрият конотативното значение на някои умалителни форми на думи в българския език, свързани с хитростта. Въпросите гласят: *Мислите ли, че малките хитринки са полезни в ежедневието на всеки човек? и Ако едно дете е хитричко (хитрушка/хитрушко), то е:*

- а) умно (интелигентно/изобретателно) дете;
- б) нечестно дете;
- в) не мога да преценя.

80% от респондентите отговарят, че ако едно дете е хитричко, то е умно (интелигентно/изобретателно), 17% смятат, че това дете е нечестно, и 11% не могат да преценят. Отговорите тук надвишават 100%, тъй като респондентите не са ограничени в това да изберат само един отговор. Съзнателно въпросът е оставен с възможни няколко отговора, тъй като отчитаме факта, че някой би могъл да посочи и двете – че хитричкото дете може да бъде както умно, така и нечестно. Въпреки дадената възможност обаче, доминиращ е отговорът на респондентите, в който хитричкото дете се свързва с ум, интелигентност и изобретателност.

Въпросът дали малките хитринки са полезни в ежедневието, е провокиран от големия брой материали в интернет пространството, посветени на „малките хитринки в ежедневието“ (напр. *хитринки за гърне; хитринки за забременяване; хитринки за дома и градината; хитринки за всички, които не обичат да чистят; хитринки в кухнята; 15 кулинарни хитринки; хитринки за всякакъв случай; хитринки при приготвянето на риба; 5 хитринки на опитните домакини, с които кухнята ще свети от чистота* и др.). Въпросът в анкетната карта съзнателно не уточнява за какви хитринки в ежедневието става въпрос. Но дори зададен по този начин – с неяснота относно какво точно се има предвид под *малки хитринки*, 79% от анкетираните ги намират за полезни. Според 9% от респондентите малките хитринки в ежедневието не са полезни, а 12% не могат да преценят и не дават отговор на поставения въпрос.

Интересни са случаите, в които прилагателното име *хитър* не се използва за качествена характеристика на човек, а описва предмет. На два от въпросите в анкетната карта респондентите са помолени да споделят как разбират свободните словосъчетания *хитър план* и *хитра идея*. За 79% от анкетираните *хитър план* е ‘добре измислен/умен план’ и за 80% от тях *хитра идея* е ‘добре измислена/умна идея’. 25% смятат, че *хитър план* е ‘подъл/коварен план’, и 22% – че *хитра идея* е ‘подла/коварна идея’. 6% не могат да преценят какво за тях е *хитър план*, а 8% не могат да преценят какво за тях е *хитра идея*. Процентите надхвърлят 100%, тъй като някои от респондентите посочват, че за тях *хитър план* е както ‘добре измислен/умен план’, така и ‘подъл/коварен план’ и *хитра идея* е както ‘добре измислена/умна идея’, така и ‘подла/коварна идея’.

Наречието *хитро* в словосъчетанието *хитро измислено* също се оценява от респондентите позитивно, като нещо ‘добре измислено’ – 83% от анкетираните. Ако нещо е *хитро измислено*, то е ‘лошо измислено’ за 7% от анкетираните, а 10% от тях не могат да преценят.

Глаголът *захитрявам/захитрея* в Българския тълковен речник означава ‘ставам хитър, започвам да хитрея’ (БТР 2013: 270), докато в Речника на българския език на БАН значението на *захитрявам/захитрея* е представено изцяло с положителна оценъчност – ‘ставам по-разумен и схватлив’ (РБЕ). За целите на настоящото изследване респондентите са помолени да пояснят как разбират значението на глагола *захитрявам/захитрея*, като отговорят на следната задача: *Изречението: „Момчето израсна и захитря“, означава, че:*

- а) момчето е израснало и е станало по-умно, по-оправно;
- б) момчето е израснало и е станало по-безскрупулно, нечестно;
- в) не мога да преценя.

63% от респондентите избират първия от посочените отговори (отг. а), 31% – втория, а 6% не могат да преценят дали, когато е израснало и захитряло, момчето е станало по-умно/по-оправно, или по-безскрупулно и нечестно.

Както споменахме в началото, в лексикографските източници лексемата *хитър* присъства с две взаимно противоположни конотативни значения. Прави впечатление, че първото значение в речниковите статии за *хитър* се тълкува едновременно с две прилагателни имена – *умен* и *лукав* (вж. БТР 1955: 924; РСБКЕ 1959: 564; БТР 1973: 1079; БТР 1994: 1041; БТР 2013: 1041). За целите на настоящото изследване разделихме прилагателните като две отделни възможности за отговор и попитахме респондентите: *Хитър е качество на човек, който е:*

- а) умен;
- б) лукав;
- в) човек, който трудно може да се излъже;
- г) изобретателен;
- д) насмешлив (*шегаджия*).

Останалите възможни отговори (освен а и б) са заимствани от значенията на *хитър*, посочени в лексикографските източници. Разбира се, респондентите не са ограничени в отговорите си. Те могат да изберат повече от един отговор, имайки предвид, че думата е многозначна. Отговор г) *изобретателен* е отговорът, който е посочен от най-много респонденти (59 от тях), следва отг. б) *лукав*, посочен 52 пъти, следва отг. а) *умен* – посочен 48 пъти, следван от отг. в) *човек, който трудно може да се излъже* – 46 пъти, и отг. д) *насмешлив (шегаджия)*, посочен 6 пъти.

В Речника на българския книжовен език от 1959 г. се появява сложното прилагателно име *хитроумен* (*хитроумен* не присъства преди това в речника на Н. Геров и в Българския тълковен речник от 1955 г.) със значение: „1. Който е хитър и умен; 2. Който съдържа, изразява хитрост и мъдрост“ (РСБКЕ 1959: 564). В останалите речници *хитроумен* присъства със значение ‘който има хитър ум’ (вж. БТР 1973: 1079; БТР 1994: 1041; БТР 2013: 1041). Попитахме респондентите в анкетата: *Какво качество/какви качества на характера според Вас притежава човекът с хитър ум?* За да опишат човека с хитър ум, респондентите са използвали 157 изрази с положителна оценъчност (напр. *прозорливост; стратегическо мислене; гъвкав начин на мислене; креативност; творчество; разсъдливост; разумност; съобразителност; бързо справяне със сложни ситуации; умение за справяне с всички предизвикателства; способност да измисли начин да постигне това, което иска; изобретателност; прецизност; ловкост; умелост; интелигентност; искреност; желание за победа, хъс; рационално мислене; съобразителност; обмисля своите действия; не може лесно да бъде излъган; общителност, оптимизъм, смелост; нестандартно мислене; учтив, досетлив; начетен; чувство за хумор; мъдрост; проникателност; съвестност; постоянство; оправен; инициативност; лидерство; предвидливост; наблюдателност, опитност; дар слово; с добра/ясна преценка; комбинативен ум, сръчност, адаптивност, практичност, мисли перспективно). Сред отговорите на респондентите значително по-малко в количествено отношение са изразите с негативна оценъчност – 49 на брой, които описват качества на човек с хитър ум (напр. *лукавост, егоистичност, нахален, измамник, дяволитост, коварство, лукавост, под-**

лост, наглост, тарикат, арогантност, горделивост, нарцисизъм, горделивост, безскрупулност, търсец лесното, неморален, винаги иска да мине лесно, иска всичко в живота да му е дадено на тегсия, лош).

Интересни са отговорите на респондентите на предпоследния въпрос в анкетната карта: *Мислите ли, че човек може да успее в живота, ако е хитър?* 84% отговарят положително, 9% – негативно, а 7% не могат да преценят.

Последният въпрос, на който анкетираните са помолени да отговорят, е: *Мислите ли, че Хитър Петър е положителен фолклорен персонаж?* 53% смятат, че Хитър Петър е положителен герой, 24% отговарят негативно, а 23% не са сигурни и не могат да дадат отговор.

Изводите, които можем да направим въз основа на представените резултати, са следните:

1) Действително прилагателното име *хитър* е носител на две противоположни значения в съзнанието на представителите на българската лингвокултурна общност. Тази антонимична многозначност бе доказана и от сравнително близките в процентно отношение отговори на респондентите на първите два въпроса от анкетната карта, базирани на словесните асоциации. Както видяхме, 59% от анкетираните избират дума с негативна оценъчност и 41% избират дума с позитивна оценъчност за **синоним** на *хитър*, а 48% избират дума с негативна оценъчност и 50% избират дума с позитивна оценъчност за **антоним** на *хитър*.

2) В процеса на перцепция на реч контекстът действително оказва значително влияние върху реализирането на точно определено значение на дадена дума. В положителен контекст при 84% от респондентите значението на прилагателното име *хитър* се реализира с позитивна оценъчност, а в отрицателен контекст 90% от анкетираните разбират *хитър* като негативна качествена характеристика. Оставаме на мнение обаче, че въпреки положителния контекст, в който лексемата *хитър* се използва, когато става дума за морална характеристика на човек, е добре да се внимава с нейната употребата. Не е изключено лексемата *хитър* да бъде осмислена с негативно конотативно значение дори и в позитивен контекст. Ако в писмена или устна реч се цели да се даде положителна морална оценка на някого, смятаме, че е добре да се редуцира до минимум употребата на лексеми с антонимична многозначност.

3) Умалителните форми на съществителните имена, свързани с хитростта (*хитринка*, *хитрушка*, *хитрушко*), се възприемат от респондентите като думи с позитивно конотативно значение, като нещо добро. 79% от анкетираните определят ежедневните хитринки за полезни и 80% от тях смятат, че ако едно дете е хитрушка/хитрушко, то е умно, интелигентно, изобретателно. С употребата на умалителните форми на тези съществителни имена трудно би могло да се изрази ирония, пренебрежение или негативна оценка (както това е възможно с други деминутивни съществителни, напр. ...*бивши служебен премиер, но все пак кметче на невзрачна балканска столица*... (BulTreeBank).

4) Случаите, в които прилагателното име *хитър* се свързва със съществително нарицателно име за нелица (*хитър план*, *хитра идея*), са интересни, тъй като при тях лексемата *хитър* се реализира предимно с позитивно конотативно значение, с положителна оценъчност. Както видяхме, *хитър план* е добре измислен/умен план за 79% от респондентите, а *хитра идея* е добре измислена/умна идея за 80%. Със знак плюс (+) е „оценено“ и наречието *хитро* в словосъчетанието *хитро измислено* (83% от респондентите смятат, че ако нещо е хитро измислено, това означава, че то е добре измислено). С други думи, ако прилагателното *хитър* не се използва за качествена характеристика на човек, а описва предмет, който е продукт на ума (план, идея или като цяло, ако нещо е хитро измислено, хитро сътворено от ума), то е оценявано предимно като нещо добро – добре направено, добре измислено. Ето защо ще си позволим да предположим, че в менталната система на представителите на българската лингвокултура в свободни словосъчетания от типа на *хитра постъпка*, *хитър ход*, *хитър отговор*, *хитър начин*, *хитър номер*, *хитър пас* (напр. в спорта), *хитър трик*, *хитър удар*... т. е. в словосъчетания **хитър + продукт на ума/мисленето** (защото, за да бъдат осъществени, *постъпката*, *ходът*, *отговорът*, *начинът*, *номерът*, *пасът*, *трикът*, *ударът*, *идеята*, *планът* трябва предварително да бъдат премислени, измислени от ума, сътворени от ума и чак след това реализирани), прилагателното *хитър* е натоварено предимно с позитивен смисъл. Смятаме, че положителната оценъчност на *хитър* няма да може задължи-

телно да се реализира в словосъчетания от типа: *хитър поглед* например или *хитри очи*, където съществителните *поглед* и *очи* отново са съществителни нарицателни имена за нелица, но за тях не можем да кажем, че са ‘продукти на ума/мисленето’. Ето защо значението на *хитър* в тези словосъчетания би могло да бъде както с положителна, така и с негативна оценъчност. Разбира се, изказаната работна хипотеза ще бъде предмет на по-нататъшни изследвания.

5) Глаголът *захитрявам/захитрея* със значение ‘ставам хитър, започвам да хитрея’ (БТР 2013: 270) е натоварен с положителна оценъчност (63% от респондентите смятат, че ако някой захитрее, той става по-умен, по-опитен). Както коментирахме и по-горе, факт е и изцяло положителната оценъчност в тълкуването на *захитрявам/захитрея* в Речника на българския език на БАН – ‘ставам по-разумен и схватлив’ (РБЕ).

Хитър също така е качество на човек, който е поставен от респондентите в положителните категории на нравствеността. Както показват резултатите от анкетата, 107 от анкетираните отбелязват, че *хитър* е качество или на умен, или на изобретателен човек (52-ма души посочват, че това е качество на лукав човек).

На фона на казаното дотук, появата на сложното прилагателно име *хитроумен* в българския език изглежда логична и неслучайна. Хитроумният човек е маркиран с положителна оценъчност в отговорите на респондентите в анкетата. Както видяхме, за да опишат човека с хитър ум, респондентите използват 157 изрази с положителна оценъчност и 49 с негативна.

б) Анализираният езиков материал от направеното експериментално изследване показва, че разгледаните лексикални единици в българския език, свързани с хитростта, са предимно с положително конотативно значение в мисленето на представителите на българската лингвокултура. Да бъдеш хитър или хитроумен, не е лоша морална оценка. Хитростта не е присъща на глупавия човек. Тя по-скоро се свързва с остротата на ума и изобретателността. Ето защо съвсем закономерно изглежда и мнението на 84% от респондентите, че ако си хитър, можеш да успееш в живота. Хитър Петър е нагледният пример, положително оцененият персонаж (53% от респондентите) за това, че с хитрост може да се победи.

Разбирането за начина на постигане на успех (или победа) в живота е една от фундаменталните (колкото универсални, толкова и националноспецифични) културни ценности (вж. Минков 2002: 88, 106). Ако се твърди обаче, че постигането на успех в живота е възможно посредством хитростта, задължително би трябвало прецизно да се разясни какво точно се има предвид – дали успехът е постигнат благодарение на интелигентно решение, труд, прозорливост, креативност и мъдрост, или – благодарение на лъжа, измама и коварство (този въпрос би бил тема на ново изследване). Мнението, че Хитър Петър използва хитрост в името на справедливостта (Халачева, Дапчева 2020: 34; Иванова 2021: 325), събира в себе си две контрастни концепции (мамя, за да постигна справедливост) и звучи като оксиморон.

Представата на представителите на българската лингвокултурна общност за хитростта трябва да бъде задълбочено изследвана. Важно е да се правят опити да се даде обективен отговор на въпроса за мястото на хитростта като морално качество в системата от ценности на българина, за това дали тя е присъща на отделни хора, или е част от националния менталитет. Отговорите на тези въпроси биха дали яснота относно това дали хитростта трябва да бъде част от социокултурната информация, представена в учебниците по български като втори език, или напротив – това крие риск от погрешна стереотипизация на културноспецифичния начин на мислене на представителите на българската лингвокултура (вж. Колева-Златева 2007).

Ето защо въпросът за националноспецифичното значение на изрази в българския език, свързани с хитростта, остава в полето на изследователския ни интерес. Културната семантика, свързана с хитростта, ще бъде предмет и на бъдещи изследвания, в които ще се фокусираме не само върху отделни лексеми и свободни словосъчетания в българския език (чрез непосредствения носител на езика и посредством националните корпуси за български език), но и върху фразеологични словосъчетания, пословици и поговорки, сравнения, приказки. Ще използваме и съпоставителен анализ с езиков материал от неблизкородствен език, за да се опитаме да очертаем още по-ярко националноспецифичните особености, свързани с разбирането за хитростта, в българската картина на света.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Апресян 1995:** Апресян, Д. Ю. *Избранные труды*. Том II. Москва. // **Apresyan 1995:** Apresyan, D. Yu. *Izbranyye trudy*. Tom II. Moskva.
- БТР 1955:** Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров. *Български тълковен речник*. София: Наука и изкуство. // **BTR 1955:** Andreychin, L., L. Georgiev, St. Ilchev, N. Kostov, Iv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov. *Balgarski talkoven rechnik*. Sofiya: Nauka i izkustvo.
- БТР 1973:** Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров. *Български тълковен речник*. III изд. София: Наука и изкуство. // **BTR 1973:** Andreychin, L., L. Georgiev, St. Ilchev, N. Kostov, Iv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov. *Balgarski talkoven rechnik*. III izd. Sofiya: Nauka i izkustvo.
- БТР 1994:** Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров. *Български тълковен речник*. IV изд. Допълнено и преработено от Д. Попов. София: Наука и изкуство. // **BTR 1994:** Andreychin, L., L. Georgiev, St. Ilchev, N. Kostov, Iv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov. *Balgarski talkoven rechnik*. IV izd. Dopolneno i preraboteno ot D. Popov. Sofiya: Nauka i izkustvo.
- БТР 2013:** Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров. *Български тълковен речник*. IV изд. Допълнено и преработено от Д. Попов. София: Наука и изкуство. // **BTR 2013:** Andreychin, L., L. Georgiev, St. Ilchev, N. Kostov, Iv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov. *Balgarski talkoven rechnik*. IV izd. Dopolneno i preraboteno ot D. Popov. Sofiya: Nauka i izkustvo.
- Геров 1904:** Геров, Н. *Речник на българския език*. том 5. Пловдив: Съгласие. // **Gerov 1904:** Gerov, N. *Rechnik na balgarskiya ezik*, tom 5. Plovdiv: Saglasie.
- Колева-Златева 2007:** Колева-Златева, Ж. Социокултурната информация в учебниците по български език като чужд – В: *A bulgarisztika ma. Érdmenyek és távlatok*. Opera Slavica Budapestinensia. Symposia Slavica. Budapest, 97–105. // **Koleva-Zlateva 2007:** Koleva-Zlateva, Zh. Sotsiokulturnata informatsiya v uchebnitsite po balgarski ezik kato chuzhd. – V: *A bulgarisztika ma. Érdmenyek és távlatok*. Opera Slavica Budapestinensia. Symposia Slavica. Budapest, 97–105.
- Крумова-Цветкова и др. 2013:** Крумова-Цветкова, Л., Д. Благоева, С. Колковска, Е. Пернишка, М. Божилова. *Българска лексикология*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“ // **Krumova-Tsvetkova et al. 2013:** Krumova-Tsvetkova, L., D. Blagoeva, S. Kolkovska, E. Pernishka, M. Bozhilova. *Balgarska leksikologiya*. Sofiya: Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“.
- Маслова 2001:** Маслова, В. А. *Лингвокултурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений*. Москва: Издательский центр „Академия“. // **Maslova 2001:** Maslova, V. A. *Lingvokul'turologiya: Ucheb. posobiye dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy*. Moskva: Izdatel'skiy tsentr „Akademiya“.
- Минков 2002:** Минков, М. *Защо сме различни. Междукултурни различия в семейството, обществото и бизнеса*. София: Класика и Стил. // **Minkov 2002:** Minkov, M. *Zashto sme razlichni. Mezhdukulturni razlichiya v semeystvoto, obshtestvoto i biznesa*. Sofiya: Klasika i Stil.
- РБЕ:** *Речник на българския език*. София: Изд. на БАН. <http://ibl.bas.bg/rbe/>. [28.08.2022]. // **RBE:** *Rechnik na balgarskiya ezik*. Sofiya: Izd. na BAN. <http://ibl.bas.bg/rbe/>. [28.08.2022].
- РСБКЕ 1959:** Андрейчин, Л., Ст. Илчев, К. Мирчев, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров. *Речник на съвременния български книжовен език*. Том 3. София: БАН // **RSBKE 1959:** Andreychin, L., St. Ilchev, K. Mirchev, Iv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov. *Rechnik na savremenniya balgarski knizhoven ezik*. Tom 3. Sofiya: BAN.
- Сарлов, Буров 1988:** Сарлов, Ст., Ст. Буров. Към въпроса за конотативното значение. – В: *Език и литература*, № 1 // **Sarlov, Burov 1988:** Sarlov, St., St. Burov. Kam vaprosa za konotativното znachenie. – V: *Ezik i literatura*, №1.
- Стоянова 2021:** Стоянова, Ю. *Проблеми на психолингвистиката*. София: УИ „Св. Кл. Охридски“. // **Stoyanova 2021:** Stoyanova, Yu. *Problemi na psiholingvistikata*. Sofiya: UI „Sv. Kl. Ohridski“.
- Халачева, Дапчева 2020:** Халачева, С., Й. Дапчева. *Български език за обучението, организирано в чужбина, 6. клас*. София: Клет България. // **Halacheva, Dapcheva 2020:** Halacheva, S., Y. Dapcheva. *Balgarski ezik za obuchenieto, organizirano v chuzhbina, 6. klas*. Sofiya: Klet Balgariya.
- Иванова 2021:** Иванова, Ц. За непреводимото в междукултурния контакт. – В: *Проблеми на устната комуникация*, кн. 12, 317–330. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“. // **Ivanova 2021:** Ivanova, Ts. Za neprevodimoto v mezhdukulturniya kontakt. – V: *Problemi na ustnata komunikatsiya*, кн. 12, 317–330. Veliko Tarnovo: UI „Sv. Sv. Kiril i Metodiy“.
- BulTreeBank:** Български национален референтен корпус // **BulTreeBank:** Balgarski natsionalen referenten korpus – BulTreeBank [07.08.2022].